

De onderofficieren-ordonnans van koning en koningin

Men zal hen in geen enkele organisatie aantreffen en hun uniformen zijn in geen enkel kledingvoorschrift te vinden. Toch hebben zij tenminste 60 jaar lang trouw hun diensten bij het Koninklijk Huis vervuld.

Kort na zijn troonsbestijging in 1849 besloot Koning Willem III zijn Militair Huis, ingesteld door zijn vader in 1841, te vermeerderen met een aantal onderofficierenordonnans. Bij een KB van 9 oktober 1849 werd het aantal van deze functionarissen op zes bepaald, doch voorlopig werden er slechts vijf aangesteld. Zij hadden de rang van adjudant-onderofficier bij het leger en genoten behalve hun traktement nog extra toeslagen uit de privé fondsen des Konings, benevens nog hun uniformkleding en het groot equipement. Het spreekt vanzelf, dat voor deze eervolle functie alleen onderofficieren met een lange en uitmuntende staat van dienst in aanmerking kwamen. De meesten waren dan ook Ridder in de Militaire Willems-Orde of hadden andere onderscheidingen.

Het was de bedoeling dat twee hunner dagelijks dienst deden in het paleis, waarbij zij zich bij de kamerdienaar des Konings in de onmiddellijke nabijheid van de Koninklijke vertrekken moesten ophouden. Zij stonden dan ter beschikking en onder bevel van de dienstdoende adjudant om berichten en boodschappen over te brengen. Des avonds, na afloop van de dienst, moesten zij zich afmelden bij de adjudant vare dienst en konden daarna naar huis gaan. Behalve voor de dienst ten paleize, moesten zij ook vaak optreden bij militaire plechtigheden, zoals vaandeluitreikingen, enz. Aanvankelijk werden verschillende diensten te paard verricht. Derhalve was de uniform en uitrusting die van een beredene. Later werd de kleding aangepast aan diensten binnenshuis en te voet.

Uniformen

De eerste uniform van 1849 bestond uit een dolman en rijbroek van blauw, een soort nassausblauw, laken. De dolman was voorzien van tressen en galons van geel kemelsgaren, naar het patroon als voor de officieren van de Rijdende Artillerie. Zo waren de chevrons op de mouwen enz. omgeven door versieringen van figuurtres met het z.g. W-motief. De pantalon was voorzien van souspieds en had op de zijnaden een breed galon van geel kemelsgaren. De koordsjerp was van het model als voor de Rijdende Artillerie met 4 strengen; het koord echter wit en de schuivers rood, de zweep en de kwasten waren wit. Als hoofddeksel een kolbak als voor de Rijdende Artillerie met de vangsnieren, de koordgalons van de rode kolbakzak en de kwast daarvan, alles van fijn kemelsgaren. De fourragères waren van geel kemelsgaren, waarschijnlijk met gouddraad gemengd.

Het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum bezit een complete dolman en pantalon, doch helaas geen sjerp, fourragères en géén kolbak. Hierdoor zijn enkele details niet met zekerheid vast te stellen. De enige afbeelding uit deze tijd, een gekleurde lithografie van H.W. Last, geeft deze ook niet. Tot de uitrusting behoorde een patroentas van zwart verlakt leder

met een bandelier van hetzelfde materiaal. Op het blad van de patroontas een gekroonde W van verguld metaal, die ook voorkomt op het ruimnaaldschildje van de bandelier en op de sabeltas van zwart verlakt leer. Een patroontas met bandelier bevindt zich ook in het Legermuseum.

In het prentenkabinet van het Legermuseum bevindt zich een gekleurde tekening, waarschijnlijk van de generaal Ten Raa naar een niet vermelde bron. Deze geeft de uniform weer van omstreeks 1860. Het voornaamste verschil met die van 1849 is dat de onderofficier-ordonnans een pels draagt in de zelfde kleuren als de dolman. Verder draagt hij een kolbak, die veel kleiner is dan de vorige, zo ongeveer van het model als voor de ordonnansofficieren en voorzien van een korte rechtopstaande witte pluim. Voor de rest is alles nog als in 1849.

In 1870 werd een totaal andere uniform ingevoerd, die wat betreft de kleuren meer overeenstemde met die van de ordonnans-officieren. Verder ziet men er in, dat de Koning grote bewondering had voor Napoleon III, want de nieuwe uniform was duidelijk afgeleid van die van de toenmalige Garde Impériale.

De nieuwe kleding bestond uit een donkergroene tunica, een korte jas met geklokte panden; op de borst gesloten met één rij witmetalen knopen. Verder op de borst een zevental tressen van wit kemelsgaren koord; de kraag geboord met wit koord en aan de voorzijde voorzien van granaten, geborduurd van wit kemelsgaren. De opslagen waren puntig en afgezet met wit koordgalon. Donkergroene pantalon met witte biezen in de zijnaden. Als hoofddeksel een berenmuts, zoals die van de grenadiers, model 1850. Aan de voorzijde een gekroonde W van wit metaal en een zilveren kwastje. Witmetalen stormbanden en aan de linkerzijde een oranje ovale pompon en een witte pluim. Als onderscheidingstekens fourragères van wit kemelsgaren, gemengd met zilver, gevlochten schouderbedekkingen en aan de rechterschouder nestel van hetzelfde materiaal.

In deze tenue openden twee onderofficieren-ordonnans de begrafenisstoet van Koning Willem III in 1890.

Kort daarna, in 1891, werd de korte jas met de geplooidde panden vervangen door een met gladde panden. Verder werd in 1892 de berenmuts vervangen door een met groen laken overtrokken helm. Deze was aan de voorzijde voorzien van het rijkswapen van wit metaal op een oranje ondergrond; verder witmetalen stormketting aan dito leeuwenkopjes. De helm werd bekroond door een witmetalen punt van een bijzonder model, met een verdikte ring onder de punt. In gala werd hierop nog een afhangende haarbos van zwart paardehaar gedragen.

Deze tenue werd o.a. gedragen bij de grote vaandeluitreiking door H.H.M.M. Koningin Wilhelmina en Koningin Emma op 21 september 1893.

De schilder Jan Hoynck van Papendrecht maakte een kapitaal schilderij van deze gebeurtenis. Het Legermuseum bezit een paar voorstudies voor dit werk. Deze zijn indirect de aanleiding geweest tot het schrijven van dit artikel.

Hoynck van Papendrecht placht vaak de naam van zijn model op zijn schetsen te vermelden. Zo stond op een van de bovenvermelde schetsen de naam: 'adj. o.o. PEPPINK'.

Door ijverig speurwerk ontdekte de heer F.J.H.Th. Smits, dat er nog nazaten; een dochter en kleindochter, van deze functionaris in leven waren. Deze konden hem enige persoonlijke herinneringen en een portret in uniform van deze adjudant verschaffen.

De indrukwekkende staat van dienst bracht aan het licht, dat hij na 16 dienstjaren in Nederland en Nederlands-Indië, bij Koninklijk rescript van 12 februari 1882 aangesteld werd tot onderofficier-ordonnans en dat hij deze functie tot aan zijn pensionering op 1 januari 1909 heeft vervuld.

Het portret geeft nog enige details, die ons tot nu toe niet bekend waren. Zo blijkt dat na 1890 de snit van de korte jas nog enige wijzigingen heeft ondergaan, n.l. de kraag, die oorspronkelijk open en rond gesneden was, is op de foto gesloten en vierkant gesneden. Verder zijn hier nu de rangdistinctieven van adjudant-onderofficier, de gebombeerde knoopjes, aangebracht waardoor de geborduurde granaten iets meer naar opzij zijn verplaatst. De witmetalen knopen blijken granaten te tonen, van het model als voor de grenadiers. In 1919 werd de functie van onderofficier-ordonnans opgeheven.

De traditie weer opgevat

H.M. Koningin Juliana heeft deze echter weer in ere hersteld per 1 oktober 1956. Sedertdien is er steeds één onderofficier-ordonnans aan het Militaire Huis van H.M. verbonden.

De huidige functionaris draagt geen afzonderlijke uniform meer. Hij is gekleed in de normale uniformen van het onderdeel, waaruit hij afkomstig is met de volgende functie-onderscheidingstekens:

- A. een nestel van goudkleurig koord aan de rechterschouder, bestaande uit één enkele platte vlecht, met twee nestelpennen aan goudkleurige koorden waarin een paardeknoop is gelegd, 15 cm lang;
- B. op beide schouderbedekkingen van de jas G.T. het Koninklijk naamcijfer, gedekt door de Koninklijke kroon; beide in goudkleurig metaal;
- C. op de kraagpatten van de jas D.T. en het jak V.T. deze zelfde emblemen, doch van een ander formaat. Deze worden ook gedragen op de kraaghoeken van de overjas.

ICONOGRAFIE

- Ordonnans van Z.M. den Koning, 1849 Gekleurde lithografie, W.H. Last del. Uitgave Gebr. Van Langenhuyzen.
- Ordonnans-onderofficier, 1860
Gekleurde tekening, niet gesigneerd, waarschijnlijk van de generaal-majoor F.J.G. ten Raa.
- De begrafenis van Z.M. Koning Willem III, 1890 Houtgravure uit l'Illustration naar E. Tilly.
- Ordonnans-onderofficier, 1893
Potloodtekening van J. Hoyneck van Papendrecht.
- 'In afwachting op het Malieveld, 21 september 1893'
Illustratie naar een pentekening van J. Hoyneck van Papendrecht uit 'Eigen Haard' no. 43, 1893.
- 'De vaandeluitreiking op 21 september 1893' Olieverfschilderij van J. Hoyneck van Papendrecht Verzamelingen van het Koninklijk Huis.

LITERATUUR

- Smits, F.J.H.Th.
Zeer oude traditie : Onderofficier-ordonnans van het Militaire Huis van H.M. de Koningin / F.J.H.Th. Smits
In: Legerkoerier. - Jrg. 9 (1959) nr. 2 (feb. ; p. 22-23.
- Uniformkledingstukken
Uniformkledingstukken en de bijbehorende uitrustingsstukken, onderscheidingstekenen en uitmonsteringen voor mannelijke militairen van de Koninklijke Landmacht (uitgezonderd de Tropen-artikelen). - (S.L. : s.n.), 1969.